

Stockholm, 2020-05-04

RFSU:s remissyttrande över SOU 2020:2 Skärpta regler för utländska månggiften, Ju2020/00162/L2

Inledning

RFSU tackar för att ha fått möjligheten att lämna kommentarer över rubricerad utredning. RFSU är en partipolitiskt och religiöst obunden folkrörelse med uppgift att sprida en kunskapsbaserad och öppen syn på samlevnads- och sexualfrågor. RFSU arbetar med utgångspunkt i sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) för ett jämlikt och jämställt samhälle där sexualitet är en källa till glädje och njutning i människors liv.

En av RFSU:s centrala målsättningar är att alla människor ska kunna uppleva sexuell integritet, självkänsla och välbefinnande i alla faser av livet, oavsett kön eller könsidentitet, sexualitet, ursprung, funktionalitet och sammanhang.

RFSU:s grundsyn är att en familj kan se olika ut. Den kan bestå av en eller flera vuxna som lever med eller utan barn. Ingen familjeform är bättre än någon annan och att alla familjer har rätt till stöd från samhället om de behöver det och att alla ska vara lika inför lagen och att lagen bör utgå från hur människor väljer att leva sina liv. Samtidigt anser RFSU att grunden för relationer bör vara jämställdhet och jämlikhet. En patriarkal sedvänja där kvinnor anses mindre värda och har sämre förutsättningar att bestämma över sina liv bör motverkas. Den form av månggiften som behandlas i SOU 2020:2 räknas enligt RFSU dit.

För resonemang som rör jämlika flersamma relationer i Sverige och önskemål om en fungerande lagstiftning för sådana, vänligen se rubriken "Övrigt" i detta remissyttrande.

Utredningens förslag och RFSU:s ställningstaganden

9.3 En huvudregel om icke-erkännande av utländska månggiften är den åtgärd som bör väljas

RFSU delar utredningens ställningstagande att utländska månggiften inte ska vara giltiga i Sverige, för att motverka en negativ sedvänja

som riskerar ett utnyttjande av kvinnor. Kvinnorna har i denna kontext sällan möjlighet att själva fatta beslut om ingående av äktenskap, huruvida mannen ska gifta sig med fler fruar och saknar ofta möjlighet att lämna äktenskapet genom skilsmässa.

RFSU delar utredningens bedömning av vilka månggiften som är vanligt förekommande och som utredningens förslag avser träffa: ”De utländska månggiften som kommer i fråga för erkännande i Sverige rör i praktiken uteslutande män som är gifta med flera kvinnor. Det är diskriminerande att män tillåts ingå äktenskap med flera makar. Månggiften innebär en syn på äktenskapet som är oförenlig med den princip om likabehandling av makar som svensk rätt bygger på och kraven på jämställdhet”.

RFSU tillstyrker utredningens förslag om att välja icke-erkännande av utländska månggiften, även för de äktenskap där anknytning till Sverige saknades vid ingången av äktenskapet. RFSU tillstyrker icke-erkännande som metod då det tycks vara det sätt som ger mest tydlighet och samtidigt enhetlig tillämpning och likhet inför lagen.

9.3.1 Intresset av klarhet och tydlighet när det gäller reglering av äktenskap

RFSU delar utredningens bedömning att det är av stor vikt att det är tydliga regler på området utländska äktenskap som parterna kan förhålla sig till. RFSU tillstyrker att välja icke-erkännande som metod, men motsätter oss inte heller att välja en tvångsupplösning. Det finns för- och nackdelar med båda metoderna.

-Icke-erkännande innebär att Sverige som huvudregel inte erkänner några utländska månggiften som giltiga här. De får därmed inte (som huvudregel) några rättsverkningar i Sverige beträffande till exempel arv, bodelning eller uppehållstillstånd. Icke-erkännande som huvudregel är dock något mer flexibelt än tvångsupplösning, om de negativa konsekvenserna för den enskilde blir orimliga i en viss fråga finns ett visst utrymme att ta hänsyn till det utländska månggiftet.

-Tvångsupplösning innebär att Sverige vid kännedom om utländskt månggifte tvingar parterna att upplösa så många äktenskap att endast ett kvarstår. Det skulle kunna ge parterna en viss möjlighet att själva lösa situationen, i den mån de har makt att besluta i frågan. Sannolikt skulle systemet rikta in sig på att tvångsupplösa det/de senaste äktenskapen. I samband med äktenskapsskillnaden/erna kan

bodelning ske (lite olika beroende på tillämplig lag i det enskilda fallet). Tvångsupplösning är den lösning som valts för polygama äktenskap som ingåtts i Sverige i strid med gällande lagstiftning och det är en åklagare som för talan. Tvångsupplösning som metod är betydligt mer ingripande och får rättsverkningar även utanför Sverige. Tvångsupplösningsmetoden kan även bli svår att överblicka, särskilt i de fall när inte samtliga flyttar/bor i Sverige.

RFSU delar utredningens bedömning att ett icke-erkännande av utländska månggiften inte strider mot Sveriges internationella åtaganden, och inte heller mot Europakonventionen för mänskliga fri- och rättigheter.

9.3.2 Rättsverkningar för de berörda personerna

RFSU ser en uppenbar risk för negativa rättsverkningar för de berörda personerna, främst kvinnor, till exempel vid fråga om bodelning, arv och uppehållstillstånd. Även om RFSU anser att det innebär ett generellt skydd att inte tillåta patriarkala månggiften och tillstyrker utredningens förslag, behöver systemet byggas så att de negativa rättsverkningarna blir så små som möjligt.

De icke-erkännanden som riskerar att leda till för stora negativa formella rättsverkningar kan undantas från regelverket, vilket RFSU välkomnar. RFSU anser även, som berörs nedan, att man bör utreda om sambolagens regler går att använda vid bodelning efter icke-erkännande om parterna varit sambor.

Det som är svårt för lagens arm att nå är de informella konsekvenser ett icke-erkännande får för kvinnor. Även om svensk lagstiftning inte erkänner äktenskapet kommer väldigt många kvinnor anses bundna av äktenskapet av religiösa eller traditionella regler, vilket kommer försätta kvinnan i en svår sits. RFSU ser inte någon uppenbar lösning på problemet, utan anser att det är av vikt att medvetenheten finns i samhället och att möjligheten till råd och stöd från samhället finns att tillgå för målgruppen. Kvinnornas utsatthet och svaga ställning i sin familjebildning och i förhållande till sin kontext försvinner inte för att äktenskapet inte erkänns.

10 Undantag från erkännandeförbudet vid synnerliga skäl

RFSU tillstyrker utredningens förslag om att ett utländskt månggifte

undantagsvis kan erkännas om det finns synnerliga skäl. Syftet är att ha en ventil i de fall där konsekvenserna blir orimliga för den svagare parten.

RFSU anser att det är av stor vikt att den föreslagna regeln inte används i syfte att minska anhöriginvandringen, utan i syfte att skydda kvinnor från en utsatt situation. I de fall där konsekvenserna för kvinnor blir orimlig, särskilt i förhållande till uppehållstillstånd, bör undantaget om erkännande vid synnerliga skäl användas. Enligt uppgift från Migrationsverket rör det sig om få fall av anhöriginvandring via utländskt månggifte per år, så det torde inte bli för arbetstungt att särskilt utreda undantagets konsekvenser för den enskilda kvinnan i dessa få fall.

10.3.2 En mindre restriktiv undantagsbestämmelse?

Ett absolut erkännandeförbud är inte aktuellt eftersom det måste finnas ett utrymme att ta hänsyn till omständigheter i det enskilda fallet. Frågan är vilka fall som ska kunna omfattas och om tillämpningen ska vara återhållsam, det vill säga restriktiv eller mer frikostig. Utredningen föreslår att man ska välja en restriktiv skrivning av när undantag kan beviljas genom skrivningen "synnerliga skäl" och inte den mindre restriktiva skrivningen "särskilda skäl" för när ett polygam äktenskap kan erkännas. En av anledningarna till detta är att den absoluta huvudregeln ska vara ett icke-erkännande, och att endast ett fåtal månggiften ska kunna erkännas, då omständigheterna och konsekvenserna blir orimliga för de iblandade parterna. Utredningen betonar även vikten av en lagstiftning som går att förstå för de som omfattas av den, och att man därför bör välja en som går att förutse och är tydlig och att undantagen följer övriga regler för erkännande av äktenskap i IÄL (bland annat barnäktenskap och tvångsäktenskap). RFSU anser att utredningen landat i en lämplig bedömning utifrån en helhetsbedömning, men anser att detta bör följas upp och se över hur många äktenskap som omfattats av undantaget och hur många som fallit utanför en mer restriktiv undantagsbestämmelse.

10.3.4 En tillämpning av sambolagens skyddsregler

RFSU anser att man bör överväga att utreda hur en tillämpning av sambolagens bestämmelser kan användas för att bodela vid ett icke-erkännande av ett månggifte för det/de senaste ingångna

äktenskapet/en. Även om grundregeln är att sambolagen endast är tillämplig när ingen av parterna har ingått äktenskap (med någon annan) skulle den möjligen kunna underlätta när det kommer till bodelningar, vilket är viktigt för den svagare parten i månggiften vilken ofta är kvinnor.

Här har RFSU en annan ståndpunkt än den slutsats som utredningen landar i, det vill säga att det inte skulle vara ett steg i rätt riktning då denna tolkning även skulle kunna användas av frivilliga och jämställda flersamma sambor i Sverige. RFSU anser att risken för att kvinnor drabbas bland annat ekonomiskt vid ett icke-erkännande av ett äktenskap som hon har inrättat sig efter är allvarlig, och att Sverige har ett ansvar att använda den lagstiftning som finns på närliggande områden för att skapa något slags ekonomiskt skydd vid sidan om icke-erkännandet av äktenskapet. Se vidare kommentar under övrigt angående sambolagen och jämlika flersamma relationer.

11.2 Anknytningskravet tas bort för utländska äktenskap som vägras erkännande på grund av släktskap

RFSU tillstyrker utredningens förslag om ett icke-erkännande av släktäktenskap även i fall där anknytning till Sverige saknades vid ingången av äktenskapet.

11.3 Anknytningskrav för utländska fullmaktsäktenskap bör behållas

RFSU tillstyrker utredningens förslag att inte ändra rådande reglering, med krav på anknytning gällande fullmaktsäktenskap. Ett fullmaktsäktenskap är ett äktenskap som ingåtts utan att båda parterna varit närvarande vid vigseln. Detta är en vanligt förekommande sedvänja i stora delar av världen, men är inte möjliga att ingå i Sverige. Anknytning till Sverige i detta avseende innebär att någon i äktenskapet är svensk medborgare eller bor i Sverige.

RFSU tillstyrker utredningens ställningstagande att inte föra in ett generellt erkännandeförbud mot fullmaktsäktenskap genom att ta bort anknytningskravet. Det betyder att rådande ordning bibehålls, och fullmaktsäktenskap som ingåtts innan någon av parterna hade anknytning till Sverige fortsätter. Ett icke-erkännande för alla fullmaktsäktenskap skulle kunna ge negativa rättsverkningar för väldigt många människor som ingått och inrättat sig efter äktenskap

där det inte förekommer tvång, hot, släktskap eller tydliga spår av patriarkala strukturer i form av månggiften.

Som utredningen konstaterar kan ett bristande samtycke lättare döljas om inte båda parterna närvarar vid äktenskapets ingång, dock finns en särskild lagstiftning som tar sikte på just tvångsäktenskap. RFSU anser att det är en rimlig nivå att fortsätta ha anknytningskrav till Sverige som regel, men RFSU önskar dock se uppföljning av området för att säkerställa att tvångsäktenskap och andra negativa sedvänjor verkligen fångas upp av de regler som syftar till att göra det.

11.5 Utländska tvångsäktenskap

RFSU delar utredningens bedömning att det i dagsläget inte finns behov av att förändra den relativt nya lagstiftning som finns för att motverka tvångsäktenskap.

12 Faderskap till barn som vid födseln hade hemvist utomlands

RFSU anser att ett barnperspektiv ska vara vägledande vid all lagstiftning där barn berörs. Svensk lagstiftning har visat sig inte alltid säkerställa alla barns rätt till sina föräldrar, utan skillnad görs bland annat utifrån hur barn tillkommit. RFSU anser att detta är problematiskt, bland annat när det gäller bristen på erkännande av föräldraskap för kvinnliga samkönade par vars rättsliga föräldraskap etablerats i ett annat land, men sedan inte erkänns av Sverige.

Utredningen för ett resonemang som anknyter till denna problematik när den konstaterar att i fall där en man är gift med flera kvinnor och också har barn med flera av dem att "hänsyn bör tas till att barnet och familjen kan ha inrättat sig efter de familjerättsliga förhållandena i sitt ursprungliga hemland. Om faderskapspresumtionen inte skulle fortsätta att gälla i Sverige, kan faderskapet behöva utredas och fastställas här. Det kan vara förenat med svårigheter för barn som fötts utomlands. Mannen och även modern kan befinna sig utomlands på okänd ort eller vara avliden. I förlängningen kan detta få konsekvenser när det gäller bl.a. frågor om vårdnaden om barnet och barnets rätt till arv. Att faderskapspresumtionen inte gäller kan även inverka på möjligheterna för barnet att få uppehållstillstånd på grund av anknytning".

RFSU instämmer med utredningen i att det skulle vara problematiskt att en faderskapspresumtion från ett annat land inte skulle anses vara giltig i Sverige i fall som dessa. RFSU anser även att ett liknande resonemang bör appliceras på andra situationer där konsekvenserna för familjen och barnet annars strider mot barnets bästa, så som i det ovan nämnda exemplet med barn till kvinnliga samkönade par.

Övrigt RFSU vill tillägga till området med polyamorösa/flersamma relationer.

Angående möjligheten att utreda en tillämpning av sambolagen vid frivilliga flersamma relationer i Sverige vill RFSU tillägga följande. Även om frågan om jämlika flersamma relationer är en helt annan än det utredningen tar sikte på anser RFSU inte heller att det är orimligt att sambolagens bestämmelser ska kunna vara tillämpliga i fler situationer än idag. RFSU delar inte utredningens ståndpunkt om att det är ett steg i fel riktning. Det är intressant och påkallat att utreda hur den skulle kunna tillämpas vid ett upphörande av en samborelation där fler än två ingått för att säkerställa en trygghet för parterna. Det finns många personer som lever i jämlika flersamma relationer idag, där dessa inte är uttryck för en patriarkal samhällsordning, oavsett kön på de parter som ingår i relationen.

Frågan om möjligheten att genom lagstiftning öka tryggheten för personer som ingår i sådana relationer har också lyfts av flera aktörer. Utredningen nämner särskilt Öppna Moderater, men frågan har också drivits av i alla fall också Grön Ungdom och RFSL Ungdom. Ofta har det efterfrågade beskrivits som en antalsneutral samlevnadsbalk.

Även RFSU har sett ett behov av ett utökat skydd på området. 2019 års RFSU kongress beslutade bland annat att organisationen skulle inleda ett arbete för att ta fram en strategi för hur RFSU ska verka för juridiska rättigheter för icke-tvåsamma relationer. RFSU skulle därför gärna se en ny utredning som utreder behovet av lagstiftning som kan bidra till ett utökat skydd för personer i flersamma relationer.

Bland det som skulle kunna utredas är utöver en antalsneutral ny samlevnadsbalk, är anpassning av bodelningsregler för att fungera i flera typer av relationer där flera vuxna sammanbor, med eller utan

kärleksrelation. Även arvsregler skulle vara i behov av en översyn, för att till exempel säkerställa att alla barn som lever i familjer med fler än två vuxna får tillgång till ett rättvist arv efter alla sina föräldrar.

En närallgande fråga, som ibland men inte alltid berör människor som lever i flersamma relationer och har barn, är möjligheten att vara fler än två juridiska föräldrar. RFSU har länge önskat se en översyn över föräldrabalken där bland annat detta skulle ingå.

Datum som ovan

A handwritten signature in black ink that reads 'Hans Linde'. The signature is written in a cursive, flowing style with a long horizontal stroke at the beginning.

Hans Linde
Förbundsordförande RFSU